ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ

УДК 631.152 (477)

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF LAND REFORM IN UKRAINE

Оксана САКАЛЬ,
кандидат економічних наук,
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Київ

Oksana SAKAL,
Candidate of Economic Sciences,
Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv

Наталія ТРЕТЯК,
кандидат економічних наук,
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Київ

Natalia TRETIAK,
Candidate in Economics,
Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv

Досліджено розвиток земельних відносин і землекористування в Україні протягом 1991–2015 рр. Проаналізовано нормативно-правову базу організації та реформування земельних відносин і землекористування. У зв'язку з цим систематизовано законодавче забезпечення та визначено етапи земельної реформи: 1991–1994 рр., 1994–2001, 2001–2014, з 2014 р. до сьогодні. Узагальнено основні результати кожного етапу. Розглянуто напрями державної політики у сфері регулювання земельних відносин у контексті сталого розвитку в Україні. Обґрунтовано основні завдання щодо подальшої трансформації земельних відносин. Визначено, що земельна реформа є комплексом заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин з метою формування прозорого механізму розподілу та обігу земель, ефективної системи державного управління земельними ресурсами та землекористуванням.

Ключові слова: *земельна реформа, етапи реформи, земельні відносини, землекористування, сталий розвиток, форми власності на землю.*

The article deals with the development of land relations and land use in Ukraine during 1991–2015. Legal and regulatory framework of organization and reformation of land relations and land use are analyzed. In connection with this legislative provision is systematized and the stages of land reform in Ukraine are specified: 1991–1994, 1994–2001, 2001–2014, 2014 to present. Main results of each stage of the reform are generalized. Directions of state policy in the sphere of regulating land relations in the context of sustainable development in Ukraine are considered. Key measures for the further transformation of land relations are identified. Land reform as a complex of

measures aimed at regulating land relations in order to form a transparent mechanism for land allocation and turnover and effective system of land administration and land use is determined.

Key words: *land reform, land reform stages, land relations, land use, sustainable development, land ownership forms.*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в економіці України протягом останніх двох десятиліть значною мірою обумовили важливість управління земельними ресурсами та землекористуванням: земля стала об'єктом правовідносин і нерухомістю, доповнивши її традиційні характеристики. Однією з головних проблем тривалого і не завершеного процесу реформування земельних відносин відповідно до концепції сталого розвитку нашої держави вважаємо відсутність ефективного механізму формування реального власника землі з притаманними йому всіма аспектами пучка прав – володіння, користування, розпорядження. Така ситуація знижує рівень ефективності господарювання та конкурентоспроможність не тільки окремих суб'єктів, а й національної економіки загалом. Зазначене підвищує науковий інтерес щодо інституціональних і соціально-економічних передумов земельної реформи, її результатів та перспектив. Актуальність дослідження підтверджується основними цілями діяльності Кабінету Міністрів України згідно із програмою, схваленою постановою Верховної Ради України № 26 від 11.12.2014 р. Зокрема, нова продовольча політика, проголошена в документі, включає, окрім іншого, підготовку до проведення земельної реформи, удосконалення орендних відносин, монетизацію орендних платежів, запровадження ефективних регуляторних механізмів для розвитку ринку оренди земель. Слід також відзначити положення Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», що схвалена указом Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р., де в рамках чотирьох напрямів передбачено, зокрема, реалізацію земельної реформи і реформи сільського господарства та рибальства.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Проблематика реформування земельних відносин в Україні ще з початку земельної реформи 1990 року набула широкого резонансу в суспільстві, відтак її дослідженню присвячено значна кількість наукових праць. Так, чинники і перспективи земельної реформи в Україні висвітлено у працях П.І. Гайдуцького, Д.С. Добряка, О.І. Заєць, Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка, Л.Я. Новаковського, П.Т. Саблука, А.М. Третяка, М.М. Федорова та ін. Однак, зважаючи на нові підходи до регулювання суспільних відносин щодо земель, задекларовані урядом і Президентом України у 2014–2015 рр., доцільно саме з таких позицій проаналізувати результати земельної реформи та визначити основні напрями подальшої трансформації земельних відносин, що й стало **метою нашого дослідження.** Об'єкт дослідження – процес регулювання суспільних відносин щодо володіння, користування і розпорядження землями в Україні, предмет – механізми управління земельними відносинами і землекористуванням у контексті забезпечення сталого розвитку держави.

Виклад основного матеріалу. Земельна реформа є складовою економічної

реформи, здійснюваної в Україні у зв'язку з переходом економіки держави до ринкових відносин. Реформування відбувалося в кілька етапів, щодо кількості й тривалості яких не існує спільної думки та єдиного методологічного підходу. Аналізуючи нормативно-правову базу реформи й організації земельних відносин і землекористування в Україні виділяємо такі чотири етапи.

Перший (1991–1994 рр.) пов'язаний із прийняттям Земельного кодексу Української РСР № 561 від 18.12.1990 р. і Постанови Верховної Ради Української РСР «Про земельну реформу» № 563 від 18.12.1990 р., набувши розвитку у Законі Української РСР «Про селянське (фермерське) господарство» № 2009 від 20.12.1991 р. і Постанові Верховної Ради Української РСР «Про форми державних актів на право володіння або користування землею і Положення про порядок надання і вилучення земельних ділянок» № 889 від 27.03.1991 р. На цьому етапі земельної реформи відбувалося роздержавлення землі й безоплатна передача її у власність колективним господарствам і громадянам України у приватну власність для ведення особистого підсобного господарства; розпочато процес становлення селянських господарств; проводилася політика лібералізації ринків, зокрема продовольчих, – послаблення державного контролю над різними видами діяльності.

Постановою Верховної Ради Української РСР «Про земельну реформу» № 563 від 18.12.1990 р. [1] усі землі республіки з 15 березня 1991 р. оголошено об’єктом земельної реформи, здійснення якої покладено на обласні, районні, міські, селищні й сільські ради народних депутатів і Раду Міністрів Української РСР, котрі до 15 березня 1991 року були зобов’язані:

- провести інвентаризацію земель усіх категорій, визначивши ділянки, що використовуються не за цільовим призначенням, нераціонально або способами, які призводять до зниження родючості ґрунтів, їх хімічного і радіоактивного забруднення, погіршення екологічної ситуації;
- здійснити реєстрацію громадян, які бажають організувати селянське (фермерське) господарство, розширити особисте підсобне господарство, займатися індивідуальним садівництвом, одержати в користування земельні ділянки для городництва, сінокосіння і випасання худоби;
- провести облік і аналіз клопотань підприємств, установ, організацій про надання їм земель для ведення підсобного сільського господарства, колективного садівництва і городництва;
- розглянути обґрунтування потреб у земельних ділянках підприємств, установ і організацій, які за станом на 1 листопада 1990 р. мали в користуванні ділянки для сільськогосподарських і несільськогосподарських цілей.

Завдання проголошеної земельної реформи – перерозподіл земель з одночасною передачею їх у приватну та колективну власність, а також у користування підприємствам, установам і організаціям з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатоукладної економіки, раціонального використання та охорони земель [1].

Земельним кодексом Української РСР [14] визначено форми власності на землю – державну, колективну, приватну, норми якого регламентували їх рівноправність. Функцію розпорядження землею надано радам народних

депутатів: у межах компетенції передавати землі у власність або користування та вилучать їх. Повноваження щодо передачі, надання та вилучення земельних ділянок місцеві ради народних депутатів можуть передавати відповідно органам державної виконавчої влади або виконавчим органам місцевого самоврядування. Тобто Земельний кодекс Української РСР функції власника – володіння, користування і розпорядження землею – передав народу України. Виробникам сільськогосподарської продукції наданий статус самостійності. Кодексом встановлювався порядок вибуття з колгоспу/радгоспу й надання земель для організації селянського (фермерського) господарства.

На підставі матеріалів інвентаризації земель ставилося завдання вирішити питання про припинення права користування ділянками, що використовуються не за цільовим призначенням, із порушенням установлених вимог, а також нераціонально, і передачу їх до складу земель запасу для наступного надання в першочерговому порядку громадянам для організації селянських (фермерських) господарств, ведення особистого підсобного господарства, садівництва, городництва; з урахуванням потреб у земельних ділянках громадян, підприємств, установ і організацій розробити пропозиції про перерозподіл земель у встановленому законом порядку та розглянути їх на засіданнях постійних депутатських комісій та сесіях рад народних депутатів. Законодавчо закріплювалися граничні розміри ділянок, що надавалися громадянам [14].

Законодавчо визначено перелік особливо цінних продуктивних земель, а також земель, зайнятих природними та історико-культурними об’єктами, що особливо охоронялися, вилучення яких із державної власності не допускалося. Нормами Земельного кодексу введено нові категорії земель – природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, а також запроваджено систему використання й охорони земель. Визначено економічне стимулювання раціонального використання й охорони земель за рахунок державних коштів. Модернізовано систему управління земельними ресурсами: установлено платність землеволодіння і землекористування у вигляді земельного податку та орендної плати. Відбулося посилення державного контролю за використанням й охороною земель із запровадженням їх моніторингу і зміни у веденні Державного земельного кадастру.

Законом України «Про форми власності на землю» № 2073 від 30.01.1992 р. закріплено державну, колективну і приватну форми власності на землю. Відповідно до цього закону внесено зміни й доповнення до Земельного кодексу, що стало однією з форм реалізації земельної реформи.

Декрет Кабінету Міністрів України «Про приватизацію земельних ділянок» № 15-92 від 26.12.1992 р. надав можливість безоплатно передавати у приватну власність присадибні земельні ділянки для ведення особистого підсобного господарства, будівництва й обслуговування житлового будинку і господарських споруд, присадибних ділянок, садівництва, дачного та гаражного будівництва.

З метою прискорення земельної реформи та у зв’язку із запровадженням колективної і приватної форм власності на землю Верховна Рада України прийняла Постанову «Про прискорення земельної реформи і приватизацію землі» № 2200 від 13.03.1992 р., якою затвердила нові форми державних актів на право

приватної власності на землю, постійного користування нею.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про першочергові заходи щодо підготовки і проведення земельної реформи» № 334 від 07.05.1993 р. визначила заходи щодо сприяння створенню організаційної та правової бази для подальшого реформування земельних відносин, відповідних умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, а також формування багатоукладної економіки, раціонального використання й охорони земельних ресурсів протягом 1993–1995 років.

У перший період земельної реформи на основі інвентаризації земель сільськогосподарського призначення був сформований фонд земель запасу, за рахунок якого 1,3 % усіх сільськогосподарських угідь країни відводилися для створення фермерських господарств, а також передбачався резервний фонд у розмірі до 15 % площі сільськогосподарських угідь для розширення особистого підсобного господарства, потреб громадян у землі.

Початок ***другого етапу земельної реформи (1994–2001 рр.)*** обумовлений Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» № 666/94 від 10.11.1994 р. [3], а саме активізація земельної реформи і паювання земель недержавних сільськогосподарських підприємств, переданих їм у колективну власність. Указом визначено, що приватизація земель, які перебувають у користуванні сільськогосподарських підприємств і організацій, є невідкладним першочерговим заходом у здійсненні земельної реформи в Україні. Передачу земель у колективну та приватну власність для виробництва сільськогосподарської продукції закликано проводити на добровільних засадах, виходячи з того, що земля повинна належати тим, хто на ній господарює.

У цей період здійснюється процес розподілу земель колективних сільськогосподарських підприємств між працівниками і пенсіонерами на земельні частки (паї), без виділення їх в натуральному виразі (на місцевості), який за даними Держкомзему України практично завершився до 1 лютого 1998 р. Середній розмір земельної частки (паю) в Україні встановлено на рівні 4 га (1,1–8,7 га). Колективна власність на землю в цей час функціонувала як власність колективних сільськогосподарських підприємств, паювання не призвело до становлення приватної власності на землю. У результаті другого етапу земельної реформи із загальної площі земель 60,3 млн га 44,3 % (26,7 млн га) було передано у власність недержавних сільськогосподарських підприємств, площа земель у власності та користуванні громадян зросла у 2,7 разу і становила 7 млн га (з них 0,8 млн га – у фермерів).

У Постанові Кабінету Міністрів України «Про стан реформування земельних відносин» № 187 від 12.02.1996 р. [4] зазначається, що протягом 1991–1995 рр. профільними відомствами, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями виконано певну роботу з підготовки і реформування земельних відносин. В основному створено відповідну правову базу; проведено інвентаризацію земель сільськогосподарського призначення і сформовано земельний запас; завершено роботу з уточнення меж територій сільських і селищних рад; здійснено грошову оцінку земель

сільськогосподарського призначення; визначено послідовність виконання земельної реформи.

Незважаючи на значні зміни в законодавчому забезпеченні власності на земельні ділянки і землекористування, у період першого й другого етапів земельної реформи не відбулося реальних змін у відносинах власності та управлінні землекористуванням.

Указ Президента України «Про невідкладні заходи з прискорення реформування аграрного сектору економіки» № 1529/99 від 03.12.1999 р. [5] передбачав реформування протягом грудня 1999 р. – квітня 2000 р. колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю та майно; підтримку розвитку особистих підсобних господарств громадян і селянських (фермерських) господарств; забезпечення протягом 2000–2002 рр. видачі державних актів на право приватної власності на землю всім бажаючим власникам сертифікатів на право на земельну частку (пай); участь на конкурсних засадах сільськогосподарських підприємств, заснованих на приватній власності, у виконанні державних програм, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджетних коштів; прискорення 2000 року формування необхідної інфраструктури аграрного ринку, у тому числі товарних бірж, оптових ринків, агроторгових домів, аукціонів, ярмарків, заготівельних кооперативів, підприємств фірмової торгівлі тощо.

На третьому етапі (2001–2014 рр.) з метою визначення основних засад реформування земельних відносин на основі раціонального та ефективного використання землі, гарантування громадянам, юридичним особам, територіальним громадам сіл, селищ та міст права власності на землю, формування ефективного механізму регулювання земельних відносин і державного управління земельними ресурсами указом Президента України № 372/2001 від 30.05.2001 р. схвалено основні напрями земельної реформи на період 2001–2005 рр. У результаті перерозподілу земельних ресурсів у державній власності залишилося 49,7 % земель. Здійснено паювання 26,4 млн га земель, переданих у колективну власність 11 419 підприємствам. Право на земельну частку (пай) набули 6,5 млн громадян. Середній розмір земельної частки (паю) становить 4,1 га. Розпочалося масове відведення власникам земельних часток (паїв) земельних ділянок у натурі та видача державних актів на право приватної власності на землю. Створено резервний фонд земель загальною площею 3 070,3 тис. га. Власниками земельних часток (паїв) передано в оренду 22,4 млн га земель, орендна плата за які 2000 року перевищила 1,6 млрд грн. Приватизували свої земельні ділянки на площі 3256 тис. га 11 млн громадян, 37,6 тис. фермерських господарств використовують майже 2 млн га сільськогосподарських угідь. Стрімкого розвитку набуло використання земель для ведення особистих підсобних господарств, садівництва і городництва. Проведено грошову оцінку сільськогосподарських угідь, загальна величина якої дорівнює 306,8 млрд грн [6].

На цьому етапі у 2001–2005 рр. метою здійснення земельної реформи визначено забезпечення ефективного використання та підвищення цінності земельних ресурсів, створення оптимальних умов для суттєвого збільшення

соціального, інвестиційного і виробничого потенціалів землі, перетворення її у самостійний фактор економічного зростання. Указом передбачалося, що реалізація основних напрямів здійснюватиметься поетапно: перший (2001–2002 рр.) – вжиття правових, організаційних, технологічних та інформаційно-освітніх заходів, спрямованих на поглиблення якісних змін у земельних відносинах без суттєвих фінансових витрат, формування законодавчої та економічної бази для другого етапу; другий (2003–2005 рр.) – здійснення заходів щодо оптимізації землекористування та посилення охорони земельних ресурсів, виконання яких потребує відповідних капіталовкладень та матеріальних витрат. На виконання цього указу Кабінетом Міністрів України прийнято Розпорядження «Про затвердження заходів щодо реалізації Основних напрямів земельної реформи в Україні на 2001–2005 роки» № 446-р від 26.09.2001 р. [7].

На цьому етапі земельної реформи особливим фактом стало прийняття 25.10.2001 р. Земельного кодексу України [8], який набув чинності 01.01.2002 р. Норми цього документа створили правові засади для формування ринку землі, розробки законів про землеустрій, державний земельний кадастр, оцінку і охорону земель, розмежування земель права державної та комунальної форм власності, державний земельний (іпотечний) банк, вилучення земель приватної власності тощо.

Незважаючи на численні нормативно-правові акти, що визначили зміст і завдання реформування земельних відносин і землекористування в Україні, дієвого правового поля для функціонування та регулювання земельних відносин, права власності на землю і ринку земель не сформовано. Сьогодні у результаті здійснення земельної реформи держава втратила монопольне право на землю: якщо за станом на 01.01.1992 р. земельний фонд України перебував у державній власності, то на цей же період 2015 р. питома вага державної власності дорівнювала 47,8 %, приватної – 52,1, комунальної – 0,1, колективної згідно з виданими державними актами – 0,1 %.

Новітній ***четвертий етап земельної реформи в Україні (2014 р.)*** розпочато із схваленням постановою Верховної Ради України № 26 від 11.12.2014 р. Програми діяльності Кабінету Міністрів України [21], однією з основних цілей якої визначено нову продовольчу політику. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [10] визначає чотири напрями руху і реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави, зокрема здійснення земельної реформи. План заходів щодо виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» 2015 року регламентує такий зміст заходів щодо земель і землекористування [11]:

- спрощення процедур та скорочення строків оформлення прав користування і продажу земель (крім земель сільськогосподарського призначення) державної та комунальної власності або прав на них (п. 41);
- передачу органам місцевого самоврядування відповідного рівня повноважень з надання базових адміністративних послуг (зокрема, речових прав, вирішення земельних питань) (п. 67);
- внесення змін до закону України про Державний земельний кадастр з метою забезпечення вільного доступу в Інтернеті до інформації про земельні

ділянки, у тому числі про тих, хто володіє правом на них (п. 101);

- ліквідація корупційної складової в адмініструванні податків, у тому числі в усіх видах плати за земельні ділянки та адмініструванні екологічного податку (п. 109);
- законодавче забезпечення збільшення рівня фінансування місцевих бюджетів (зокрема, шляхом сплати податку на доходи фізичних осіб за місцем проведення підприємницької діяльності (розташування земельної ділянки), укладення соціальних угод між суб'єктами господарювання та органами місцевого самоврядування для фінансування розвитку сільської місцевості, передбачивши відповідні кошти у складі фіксованого сільськогосподарського податку (п. 118);
- реформування системи управління сферою охорони довкілля з метою перетворення її на інтегровану систему, яка здатна забезпечити реалізацію проєвропейських реформ та ліквідувати корупційні схеми у сфері управління й охорони довкілля: координація роботи органів виконавчої влади профільного міністерства, державних агентств лісових, водних, земельних ресурсів, Держекоінспекції та інших органів, котрі виконують функції чи завдання у сфері охорони навколишнього природного середовища, для гармонізації законодавства та ефективного моніторингу довкілля; відновлення державного органу у сфері управління заповідною справою (п. 185);
- приведення у відповідність законодавства про охорону біорізноманіття (п. 192);
- земельна реформа (стратегія): завершення до 1 січня 2016 р. інвентаризації та розмежування земель сільськогосподарського призначення державної, комунальної та приватної власності; інвентаризація та розмежування земель сільськогосподарського призначення державної, комунальної та приватної власності (п. 212);
- законодавче врегулювання питань передачі у комунальну власність земель державної власності, розташованих за межами населених пунктів, крім тих, на яких розміщені об'єкти державної власності (п. 213);
- виключення із законодавства норм, що надають можливість набувати право оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності на неконкурентних засадах (п. 214);
- удосконалення орендних відносин: сприяння згуртуванню та самоорганізації власників земельних ділянок (паїв) з метою консолідації земель для отримання більшої економічної вигоди від їх використання, закріплення права більшості орендодавців, чиї земельні ділянки розміщені в єдиному масиві, на визначення єдиного орендаря (п. 215);
- посилення відповідальності сторін договору оренди землі за невиконання його умов; законодавче закріплення мінімального строку договору оренди земель сільськогосподарського призначення, стимулювання середньо- та довгострокових орендних відносин, зокрема розроблення та сприяння внесення змін до законодавства щодо довгострокової оренди; установлення обов'язковості внесення орендної плати за землі сільськогосподарського призначення виключно у грошовій формі; запровадження ефективних регуляторних механізмів для

розвитку ринку оренди земель сільськогосподарського призначення з передбаченням можливості продажу прав оренди та їх застави (п. 216);

- проведення загальнонаціональної нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення з наступною її переоцінкою не рідше ніж один раз на 10 років (п. 217);
- створення сприятливого регуляторного середовища для відновлення площ зрошуваних земель, зокрема шляхом запровадження поняття єдиного зрошуваного земельного масиву, чітке законодавче закріплення прав власності та користування зрошувальними системами (п. 218);
- спрощення процедури використання земель сільськогосподарського призначення для будівництва господарських будівель аналогічного призначення (п. 227);
- спрощення умов надання земельних ділянок для проведення пошукових та геологорозвідувальних робіт, облаштування і розробки родовищ, прокладення трубопровідних та електричних мереж (п. 257).

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження законодавчого забезпечення і результатів земельної реформи в Україні протягом 1991–2015 рр. виявлено, що практичного втілення її задекларованих цілей та принципів не відбулося, як і реального становлення приватної власності на землю. Найгострішим і резонансним, досі актуальним завданням земельної реформи залишається формування правових засад ринку земель сільськогосподарського призначення. Нормативно-правова база регулювання земельних відносин сформована в основному до 2003 р., інші зміни, що вносилися до чинного земельного законодавства, мали переважно фрагментарний характер і суттєво не вплинули на результативність й усунення негативних наслідків попередніх етапів реформи. Програмою діяльності Кабінету Міністрів України на 2015 р. та Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» визначено перспективні заходи щодо проведення земельної реформи, які покликані вдосконалити інституціональне забезпечення й прикладні аспекти регулювання суспільних відносин щодо володіння, користування і розпорядження землею в Україні. Перспективами подальших наших досліджень є розроблення на основі зазначених заходів рекомендацій з метою усунення або мінімізації негативних соціально-економічних наслідків попередніх етапів реформи й організації сталого землеволодіння та землекористування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

13. *Постанова Верховної ради Української РСР «Про земельну реформу» № 563 від 18.12.1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :* http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/563-12.

14. *Земельний кодекс Української РСР № 561 від 18.12.1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :* http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/561-12.

15. *Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» № 666/94 від*

10.11.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/666/94.

16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про стан реформування земельних відносин» № 187 від 12.02.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187-96-%D0%BF.

17. Указ Президента України «Про невідкладні заходи з прискорення реформування аграрного сектору економіки» № 1529/99 від 03.12.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1529/99.

18. Указ Президента України «Основні напрями земельної реформи в Україні на 2001–2005 роки» № 372/2001 від 30.05.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/372/2001.

19. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження заходів щодо реалізації Основних напрямів земельної реформи в Україні на 2001–2005 роки» № 446-р від 26.09.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/446-2001-%D1%80.

20. Земельний кодекс України № 2768 від 25.10.2001 р. / у ред. від 06.06.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print1433742917072196.

21. Постанова Верховної Ради України «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України» № 26 від 11.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-19/print1433742917072196.

22. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» № 5/2015 від 12.01.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/print1433742917072196.

23. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» у 2015 році» № 213-р від 04.03.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80/print1433742917072196.

REFERENCES

1. Postanova Verkhovnoi rady Ukrainskoi RSR «Pro zemelnu reformu» no. 563 18.12.1990 [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/563-12.

2. Zemelnyi kodeks Ukrainskoi RSR no. 561 18.12.1990 [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/561-12.

3. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro nevidkladni zakhody shchodo pryskorennia zemelnoi reformy u sferi silskohospodarskoho vyrobnytstva» no. 666/94 10.11.1994 [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/666/94.

4. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro stan reformuvannia zemelnykh vidnosyn» 12.02.1996 no. 187 [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187-96-%D0%BF.

5. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro nevidkladni zakhody z pryskorennia reformuvannia ahrarnoho sektoru ekonomiky» no. 1529/99 03.12.1999 [Electronic

resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1529/99.

6. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Osnovni napriamy zemelnoi reformy v Ukraini na 2001–2005 roky» no. 372/2001 30.05.2001 [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/372/2001.

7. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia zakhodiv shchodo realizatsii Osnovnykh napriamiv zemelnoi reformy v Ukraini na 2001–2005 roky» no. 446 26.09.2001 [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/446-2001-%D1%80.

8. Zemelnyi kodeks Ukrainy no. 2768 25.10.2001 (accessed 06 June 2015) [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print1433742917072196.

9. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro Prohramu diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy» no. 26 11.12.2014 [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-19/print1433742917072196.

10. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» no. 5/2015 12.01.2015 [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/print1433742917072196.

11. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z vykonannia Prohramy diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy ta Stratehii staloho rozvytku «Ukraina – 2020» u 2015 rotsi» no. 213 04.03.2015 [Electronic resource] – Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80/print1433742917072196.